

DE TWEEDE WERELDOORLOG

DE "ANDERE" WERELDOORLOG

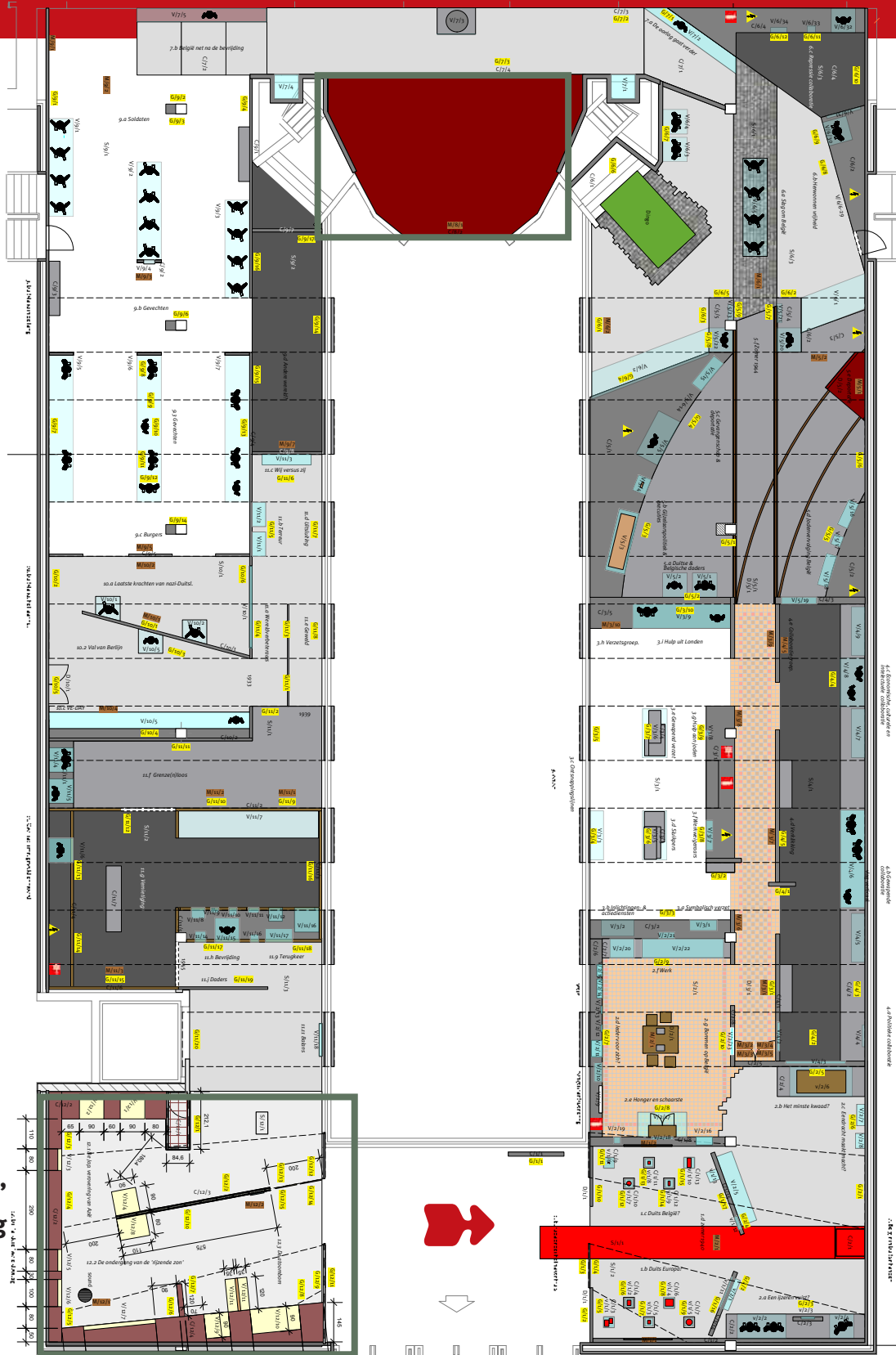
Dossier voor het 5e en 6e middelbaar

Educatieve Dienst

Inhoudstabel

<i>De “andere” oorlog</i>	
Plan	3
Vóór het bezoek	4
Tijdens het bezoek	9
Activiteitenfiche	15
Activiteitenfiche (oplossing)	17
Glossarium	18
Bibliografie	25
Het pedagogische aanbod van het WHI	28

Plan 1^e verdieping

De "andere" wereldoorlog

Vóór het bezoek

De “andere” wereldoorlog

1931-1945

De “andere” Wereldoorlog

De Tweede Wereldoorlog is niet enkel een “Europese” oorlog, maar speelt zich ook af op Aziatisch grondgebied. De weg tussen de Japanse invasie van China in 1931 en de atoombommen op Hiroshima en Nagasaki in 1945 is bezaaid met vele veldslagen.

Japan breidt aanvankelijk zijn imperialistische greep op Zuidoost-Azië uit, maar wordt stap voor stap teruggedrongen na verbeterde gevechten op zowat alle eilanden van de Stille Oceaan. Uitgeput door een zeer kostelijke oorlog capituleert het Land van de Rijzende Zon op 2 september 1945.

De Chinese weerstand, het Sovjetoffensief en de Amerikaanse atoombommen maken een einde aan de Japanse ambities en aan vijftien oorlogsjaren die worden gekleurd door slachtpartijen en racisme.

Duitsland en Japan

Het Japanse keizerrijk rivaliseert sinds de Russisch-Japanse oorlog van 1904-1905 met het Russische imperium. In 1931 komt het bij de invasie van het noorden van China in rechtstreekse aanvaring met de Sovjet-

Unie. Hierdoor is de latere keuze voor een toenadering met nazi-Duitsland zowat vanzelfsprekend. Bovendien vertonen de twee regimes ideologische gelijkenissen (doorgedreven nationalisme, agressief racisme, institutionele eugenetica en expansionisme). Toch vinden ze zich vooral in een gemeenschappelijke strijd tegen de Sovjet-Unie die in een verdrag, het Anti-Kominternpact, wordt vastgelegd.

Het pact, dat in 1936 wordt ondertekend, wil de krachten bundelen tegen de Komintern (de IIIde Communistische Internationale) en bevat een clausule van verdediging tegen de Sovjet-Unie. Duitsland en Japan worden in de loop van de volgende jaren in dat verdrag bijgetreden door Hongarije, Italië en Spanje.

Japans schilderij met Oost-Indische inkt op papier “Verering van Hitler”, ca. 1941. Het werk draagt de signatuur van de kunstenaar, Yamamoto Seiho. Het werd door de Belgische oorlogscorrespondent Nic Bal in de ruïnes van de Rijkskanselarij in Berlijn teruggevonden.

Japanse expansie in Azië

Aan de vooravond van de oorlog is Japan een welvarend land. De troonsbestijging van keizer Hirohito in 1926 betekent de wedergeboorte van een nationalistische en racistische ideologie, de opkomst van het militarisme en een groeiende expansiedrang. Japan waagt zijn kans met twee opeenvolgende invasies van China, in 1931 en 1937. De daaropvolgende Japanse bezetting gaat gepaard met de afslachting van burgers, massale bombardementen en het gebruik van chemische en bacteriologische wapens.

Door zijn machtsvertoon en geboekte successen verkrijgt Japan tijdens de oorlog niet enkel de medewerking van Thailand, maar ook de toestemming om troepen in de Franse kolonie Indochina te stationeren, een gebied dat door de collaborerende regering van Vichy wordt gecontroleerd. Om die ongebreidelde expansie en de Japanse groei in te dijken, leggen de Verenigde Staten, Nederland en het Verenigd Koninkrijk een brandstofembargo op. Japan reageert op die bedreiging door op 7 december 1941 een verrassingsaanval te lanceren op Pearl Harbor, waar de Amerikaanse vloot in de Stille Oceaan voor anker ligt.

Ook Maleisië wordt volledig onder de voet gelopen. Het succes is overweldigend... en de lijst van veroveringen wordt steeds langer: Maleisië, Birma, de Filipijnen, Nederlands Oost-Indië. De Japanse strijdkrachten bedreigen zelfs Australië en ontschepen op de Amerikaanse eilanden van de Aleoeten, nabij Alaska.

Het geallieerde antwoord blijft niet uit, met Britse troepen in India, Chinese troepen in het westen en Amerikaanse vliegdekschepen in de Stille Oceaan. In november 1942 behalen die laatsten hun eerste grote overwinning op het eiland Guadalcanal.

Vlag van de Japanse marine, ca. 1941. De traditionele Japanse vlag, de hi no maru, komt sinds 1889 in deze versie van de marine voor, met zestien stralen.

Opinie van Craig Cameron, een Amerikaanse soldaat die in Guadalcanal vecht
“(De Duitsers) zijn mensen, net als wij. Tegen hen vechten moet op een sportprestatie lijken – tegen iemand die over gelijke middelen beschikt. De Duitsers worden bedrogen, maar uiteindelijk reageren ze zoals menselijke wezens. De Japanners zijn echter zoals beesten. Voor hen moeten we een heel stel nieuwe gedragsregels toepassen. We moeten gewoon worden aan hun dierlijke koppigheid en vastberadenheid. Ze bewegen in de jungle alsof ze er zijn opgegroeid, en zoals dat met sommige dieren het geval is, zie je ze niet voor het te laat is.”

Geciteerd door J. BOURKE, *The Second World War: A people's History*, Oxford, 2001, p. 93.

De ondergang van de rijzende zon

Het Japanse expansionisme krijgt af te rekenen met een felle Chinese weerstand en het militaire en industriële gewicht van de Westerse geallieerden.

De Amerikaanse (vliegdek)schepen halen de Japanse marine onderuit en aan land houden de Britse, Chinese en Nederlandse troepen maandenlang stand. In het westen rukken de Britten richting Birma op, waar ze met de Chinese strijdkrachten aansluiting vinden. In het oosten bevrijden de Amerikanen – ten koste van zware verliezen – een na een de eilanden in de Stille Oceaan (*leapfrogging* of ‘haasje-over’-strategie). Tarawa, Saipan, Iwo Jima of Okinawa zijn bloedige mijlpalen op de weg naar Tokio. De hoge prijs die voor de gevechten moet worden betaald, heeft geen invloed op de Japanse acties in China: zo gaat de massamoord op burgers er gewoon verder. Het zogenaamde *Three Alls* beleid (‘Dood alles, brand alles, plunder alles’) impliceert de terechtstelling van alle “verdachte” mannen en de dwangarbeid van burgers. Deze praktijk kost het leven aan minstens drie miljoen Chinese burgers.

Het tropische klimaat, de immense afstanden en de vastberadenheid van de Japanse verdedigers laten de geallieerde opmars uiterst moeizaam verlopen. In een wanhopige poging om de val af te weren, blijft het Land van de Rijzende Zon zijn jonge piloten opofferen. Noch de kamikazebeweging, noch de opoffering van de vloot voor de kust van Okinawa kan de geallieerden stuiten. Die hebben Japan binnen handbereik en plannen de invasie van het eiland voor de herfst van 1945.

Belgen in Azië

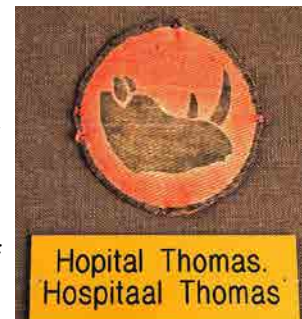
Hoewel België geen directe belangen in Azië heeft, is er toch sprake van een opmerkelijke aanwezigheid tijdens de Britse veldtocht in Birma. Het gaat om koloniale troepen van het *10th Belgian Congo Casualty Clearing Station* of veldhospitaal. Deze eenheid staat vandaag beter bekend als Hospitaal Thomas, naar de kolonel-dokter die er aan het hoofd van stond.

In 1942 vertrekt de kleine medische eenheid – verbonden

Vliegjeker model A2 voor een Amerikaanse piloot van de Flying Tigers, 1942.

De Flying Tigers (1st American Volunteer Group) waren Amerikaanse huurlingen die op Chinese loonlijst vlogen. De jekker draagt het opschrift “Deze buitenlander is naar China gekomen om de oorlogsinspanning te steunen. Soldaten en burgers, iedereen moet hem helpen”.

Badge “Hospitaal Thomas” van de Openbare Weermacht, 1944-1945.

aan het Britse leger – naar Somalië, waarna het Madagaskar bereikt. Vervolgens gaat het richting India en uiteindelijk Birma. Gedurende verschillende maanden staan drieëntwintig Belgen (onder wie zeven dokters) en zowat driehonderd Congolezen in voor de medische verzorging van Birmaanse burgers en Britse soldaten die gewond raken in het strijdgeweld tegen de Japanners.

Op het einde van het conflict worden de Congolese medewerkers van het hospitaal terug naar de kolonie gestuurd en voor het merendeel gedemobiliseerd. Net zoals voor andere Congolezen bij de *Force Publique*, is België zeer karig met hun erkenning.

De oorlog is voorbij

Vanaf de lente van 1945 maakt Japan zich op voor de geallieerde invasie.

Om een vrede zonder capitulatie te bereiken, voeren de Japanse leiders de druk op. Ze hopen dat de geallieerden zullen toegeven als de menselijke prijs voor de invasie te hoog blijkt. De beste troepen worden terug naar de archipel gehaald en burgers worden aangespoord om zich tot elke prijs tegen de Westerse “demonen” te verzetten.

Door de verliezen in de Stille Oceaan spreekt de Westerse publieke opinie zich steeds meer uit tegen de voortzetting van het conflict. De overwinning moet dringend worden behaald. Operatie-*Downfall*, gepland voor eind 1945, voorziet de invasie van de Japanse archipel. De menselijke kostprijs wordt op bijna één miljoen Amerikaanse soldaten en meer dan tien miljoen Japanse militairen en burgers geraamd.

Twee gebeurtenissen wijzigen het plan. Op de eerste plaats slagen wetenschappers in Amerikaanse dienst erin een nucleair wapen, de atoombom, te vervaardigen. Op 6 augustus 1945 kiezen de Amerikanen ervoor een dergelijke bom op de Japanse stad Hiroshima te droppen. Drie dagen later volgt een tweede atoombom op Nagasaki.

Ondanks de psychologische impact en de 150.000 à 250.000 directe en indirecte slachtoffers kunnen deze bombardementen de Japanse leiders niet tot de onvoorwaardelijke capitulatie overhalen.

Op 9 augustus 1945 vormt de intrede van de Sovjet-Unie in de oorlog tegen Japan het tweede en belangrijker element in de ommekeer. Het Rode Leger rukt vanuit het noorden in enkele dagen tijd honderden kilometers op. Japan start de onderhandelingen over de capitulatie met de Verenigde Staten. Op 2 september 1945 komt op het dek van de Amerikaanse kruiser *Missouri* een einde aan de oorlog.

Atoombom. Puin uit Hiroshima. De stukken van dit dak komen van een woning die op 6 augustus 1945 door de Amerikaanse atoombom op de Japanse stad Hiroshima werd verwoest.

Conclusie

De gevolgen van de oorlog

Europa 1945

Europa dat in 1945 triomferend uit zijn as verrijst is misschien een mooi symbool, maar vooral een mythe. De meeste Europese landen zijn verwoest, ofwel door de bezetting ofwel door de nederlaag. Nu de strijd is gestreden, heersen enkel angst en onzekerheid over het continent.

De oorlog wordt al snel gevat in termen van Goed versus Kwaad, van Wij versus Zij. Nieuwe regimes worden gelegitimeerd, oude regimes in ere hersteld. Verantwoordelijken worden aangeduid en de fabel van een gemeenschappelijk verzet ziet het licht.

Het Europa van 1945 wordt gekenmerkt door de stilte van de afwezigen: de doden, de gedeporteerden, de gevangenen. De oorlog heeft het leven aan minstens 46 miljoen Europeanen (waaronder minstens 88.000 Belgen) gekost; meer dan de helft ervan zijn burgers. Europa oogt armoedig en desolaat: steden zijn kapot, landbouwgebieden verwoest, overlevenden zijn ziek en uitgehongerd... Veel burgers en wezen zijn de wanhoop nabij. Het continent is uitgeput door jaren van bezetting, repressie, uitbuiting en uitroeiing.

De vluchtelingen crisis maakt de chaos nog groter: mannen en vrouwen proberen naar huis terug te keren, ontvluchten een verwoeste streek of worden uitgewezen. Ook diegenen die de kampen hebben overleefd, moeten opnieuw een thuis vinden. 1945 kenmerkt de terugkeer van het Europa van de nationaliteiten. Volksverhuizingen en etnische zuiveringen creëren een nieuwe norm. De wereldoorlog is dan wel voorbij, toch laten burgeroorlogen, guerrilla's, nationalistische opstanden en wraak nog steeds bloed vloeien.

Een gewelddadige maatschappij leeft voort op het puin van de oorlog. De oorlog scheidt ook een nieuwe internationale wereldorde. Europa is niet langer het triomferende werelddeel dat zijn wil zomaar kan opleggen. Gekoloniseerde volkeren richten het hoofd op, de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie delen wereldwijd de lakens uit. Hoe zullen België en Europa omgaan met deze nieuwe realiteit?

Tijdens het bezoek

De “andere” Wereldoorlog

De “andere” wereldoorlog (1931-1945)

De Tweede Wereldoorlog heeft zich niet enkel in Europa afgespeeld. De Japanse expansiedrang, die in de loop van de jaren 1930 steeds groter wordt, bedreigt grote delen van Azië, Oceanië en Noord-Amerika. In Mantsjoerije worden gruweldaden gepleegd. De Tweede Wereldoorlog geeft de Japanse keizer Hirohito, bondgenoot van Hitler, in 1941 de kans een aanval op Amerika te lanceren, wat meteen de Stille Oceaan in vuur en vlam zet. Amerikaanse, Australische, Nieuw-Zeelandse en Indo-Britse soldaten nemen het op tegen de Japanners. Europese kolonies, zoals Nederlands-Indië, worden door de Japanse troepen ingenomen en geannexeerd. De Amerikaanse atoombommen op Hiroshima en Nagasaki stellen een definitief einde aan de Tweede Wereldoorlog... en betekenen het begin van de Koude Oorlog.

Thema: Propaganda: de kamikaze

Goddelijke wind

Wanneer een Japans vliegtuig op 25 oktober 1944 op het dek van de USS Saint Lo neerstort, ontploft het vliegdekschip volledig. Deze eerste kamikazeaanval voor de Filipijnse kust treft ook drie andere Amerikaanse schepen en moet de geallieerde opmars tot staan brengen.

In de herfst van 1944 lijdt Japan op alle fronten verlies. Het Japanse hoofdkwartier besluit piloten op te offeren om de geallieerde schepen zoveel mogelijk schade toe te brengen. Tot aan het einde van de Tweede Wereldoorlog kosten deze *tokkotai* (‘speciale aanvalseenheden’), beter bekend als kamikaze (goddelijke wind), het leven aan meer dan 2.500 Japanse piloten. Ze slagen erin om aan geallieerde zijde zevenenveertig schepen tot zinken te brengen en bijna 5.000 matrozen te doden.

De geselecteerde piloten zijn jonge studenten. Het gaat zelden om vrijwilligers, de meesten handelen op bevel. Net voor ze opstijgen wordt een korte plechtigheid georganiseerd, met een eed van trouw aan de keizer, een afscheidsgedicht en een laatste kop sake. De piloten nemen soms geluksbrengers of knuffeldieren mee die

door schoolmeisjes aan de toekomstige “helden” zijn geschonken.

Hachimaki, ca. 1945.

Deze hoofdband wordt door de Japanners (mannen en vrouwen) als een teken van moed en vastberadenheid gedragen.

Doki no sakura

We zijn twee kersenbloesems
We bloeien in de schaduw van een hoop zandzakken
Het is ons lot neer te dwarrelen.
Laat ons dan voor ons land eervol neervallen.

We zijn twee kersenbloesems
We bloeien op eenzelfde tak
We zijn geen broers, we zijn vrienden geworden
We zullen elkaar nooit vergeten.

We zijn twee kersenbloesems
We bloeien ter ere van de Keizer
We staan overdag zij aan zij
En 's nachts omarmen we elkaar
We dromen in een bed van kogels.

We zijn twee kersenbloesems
Zelfs als we apart neervallen,
De hoofdstad van de bloemen is het heiligdom van Yasukuni
We zullen elkaar in de lente op de toppen van de bomen terugvinden.

Yasukuni is een groot sjintoïstisch heiligdom waar alle doden die voor Japan hun leven hebben gegeven en alle soldaten die gestorven zijn in de oorlogen gevoerd door het keizerrijk worden geëerd. Volgens de sjintoïstische overlevering blijven de geesten van de dode helden Japan beschermen. De kamikaze waren ervan overtuigd dat hun ziel naar Yasukuni ging.

De kamikaze worden voor verschillende redenen opgericht:

- verloren heerschappij over het luchtruim terugwinnen
- gebrek aan ervaren piloten goedmaken
- minder doeltreffend materiaal compenseren
- meer schade dan bij traditionele aanvallen aanrichten

Kamikaze hebben volgende motiveringen:

- extreem patriottisme
- verafgoding van de keizer, gelijkgeschakeld met een godheid
- resultaat van een opvoeding die veel weg heeft van een hersenspoeling
- overtuiging dat Japan zo van de ondergang kan worden gered

“Als je alle ideeën over leven en dood uitvlakt, ben je in staat je volledig van je aardse leven los te maken. Dat maakt het ook mogelijk je aandacht met grote vastberadenheid op de uitschakeling van de vijand te vestigen en het zal je vliegcapaciteiten verbeteren.”

“Op het ogenblik van de impact: doe je best. Elke godheid en de geest van al je dode kameraden observeren je dan intensief. Net voor de inslag is het essentieel dat je de ogen niet sluit, zelfs niet eventjes, om het doel niet te missen. Velen zijn neergestort op het doel met de ogen wijd open. Ze zullen je vertellen hoeveel plezier ze daaraan gehad hebben.

Je doelwit bevindt zich nu op 30 m. Je voelt hoe je snelheid plots toeneemt. (...) Het is als een lange scène in een film die plots in een close-up verandert en in je aangezicht ontploft.

Het moment van de impact. Je bent 2 of 3 m van het doelwit verwijderd. Je kan de lopen van de kanonnen van de vijand duidelijk zien. Je voelt je plots door de lucht zweven. Dan zie je het aangezicht van je moeder. Ze glimlacht niet, ze huilt niet. Het is haar gewone aanblik.”

Handboek voor een kamikazepiloot, geciteerd in Albert AXELL, *Kamikaze*, Pearson Education Ltd, 2002.

Thema: technische nieuwigheden: de atoombom

“De verblindende radioactieve lichtflits werd dadelijk door de thermische schokgolf gevolgd. Die werd op ongeveer 1.000 m van het nulpunt over een heel korte tijdsspanne op zo’n 3.000 graden Celsius geschat. In een straal van 500 meter was alles totaal weggebrand en de stad was volledig vernield over een oppervlakte van 30 km². De stad was verdwenen: op de 78.000 huizen en gebouwen werden er 70.000 beschadigd, waarvan 48.000 totaal vernield.”

P. Piérart, W. Jaspers, *D’Hiroshima à Sarajevo. La bombe, la guerre froide et l’armée européenne*, Brussel: EPO, 1995, p.35.

Besluit: de gevolgen van de oorlog

Vluchtelingen en andere verplaatste personen

Victor Klemperer, een Duitse Jood gehuwd met een Arische, ontvlucht Dresden na de bombardementen van 13-14 februari 1945. Hij heeft zijn gele ster afgelegd en maakt deel uit van de vluchtelingenstroom die Duitsland in alle richtingen doorkruist.

“15 april 1945

Omstreeks half twee (in de namiddag) zijn we in Regensburg aangekomen. We gaan naar een hotel in de buurt. Bij de eerste kop koffie, maximaal alarm. Grote goed ingerichte kelder. Een twaalftal personen. (...) Terug naar het station – armzalige voeding deze dagen, zelden iets anders dan een stuk droog brood of wat soep – en fel vertraagde trein, naar München zoals we hoopten. In de plaats daarvan, Landshut, rond negen uur 's avonds of toch als het al volledig donker is: iedereen stapt uit, het spoor is onderbroken, te voet tot in Altdorf, het volgende station, 4 km. (...) Rugzak en in elke hand een zware reistas. (...) Zeer slechte weg, of eerder een ietwat hoger gelegen hobbelig paadje door een doorweekt terrein en aan elke kant, de ene naast de andere, liggen enorme granaatkraters vol water te blinken. Struikelend verder trekken, de voet omslaan, uitglijden en steeds het risico lopen in een krater te vallen. (...)

Donderdag, 5 april, zijn we dus voor de eerste keer in München. Het stationsgebouw, het reusachtige dak van de hal, verschrikkelijk vernield, zoals in een nachtmerrie.”

Victor KLEMPERER, *Je veux témoigner jusqu'au bout. Journal 1942-1945*, Parijs, Seuil, 2000, p. 672.

“Ons hart bloedde toen we ze zagen. Uitgehongerd, uitgeput, met gescheurde kleren, kapotte schoenen, een vuil pak op de rug of de rest van hun bezittingen beschadigd door wind en tijd in een kinderwagen – ze zetten hun weg voort, zoals barometers van het laatste sprankeltje hoop nu eindelijk het ergste achter de rug te hebben en een nieuwe thuis te vinden.”

Getuigenis van Karl DEUTMANN (Berlijn), opgenomen op 24/7/2013, dhm.de/LeMo (Flucht und Vertreibung).

Aan het eind van de oorlog hebben zich of werden 20 miljoen mensen verplaatst: vluchtelingen, verplaatste bevolkingsgroepen, Duitse dwangarbeiders die naar de USSR werden gestuurd, gedemobiliseerde militairen, gewonden, geëvacueerde personen, wezen, voormalige dwangarbeiders, overlevenden van de concentratiekampen, bevrijde krijgsgevangenen, migranten die zich opnieuw in hun thuisland willen vestigen of die een nieuw gastland zoeken.

De verplaatste bevolkingen

In oktober 1946 worden ongeveer 2.000 Duitse technici, wetenschappers en specialisten met hun families – d.w.z. een totaal van 10.000 à 15.000 personen – naar de USSR gedeporteerd. Ze worden tewerkgesteld in de lucht- en ruimtevaarttechnologie, het nucleaire onderzoek, de chemische sector, de optiek. Sommigen keren reeds in 1949 terug, maar diegenen die aan militaire projecten verbonden zijn, blijven langer in de USSR. Het programma is de tegenhanger van de Amerikaanse operatie-Paperclip, die honderden Duitse wetenschappers rekruteert om aan militaire projecten te werken (verovering van de ruimte, luchtvaart, enz.). Bevolkingen worden ook in de andere richting verplaatst. In hun zone verplaatsen de Sovjets alle “overbodige” personen. Zo beslissen ze in oktober 1947 ongeveer 30.000 Duitsers naar Duitsland te verplaatsen, te beginnen met de “overbodige” personen (kinderen, ouderlingen, werklozen). De eersten vertrekken eind oktober. In februari 1948 wordt tot de verplaatsing van alle Duitsers van Kaliningrad (het vroegere Königsberg) besloten.

Ook kinderen maken deel uit van die transporten. De eersten worden goed behandeld en zijn netjes gekleed, maar voor de volgende is de situatie erbarmelijk: “2.386 kinderen tussen 2 en 16 jaar oud zijn volledig uitgeput aangekomen, in goederenwagons zonder stro, sommige met een kacheltje en brandstof, andere zonder. De reis had vier dagen en vier nachten geduurd.”

Ruth LEISEROWITZ, *Von Ostpreussen nach Kyritz. Wolfskinder auf dem Weg nach Brandenburg*, Postdam, 2003.

De invloedzones

De Amerikanen zien het einde van de oorlog als de morele nederlaag van Europa, waardoor de Oude Wereld niet langer als leidinggevend moet worden beschouwd. Ze zijn de mening toegedaan dat de VSA en de USSR als perfecte partners die leidersrol moeten overnemen. Zo denken de Amerikaanse soldaten die in Europa hebben gestreden er ook over.

Ontstaan van de Verenigde Naties

Deze nieuwe internationale organisatie is de opvolger van de Volkenbond die na de Eerste Wereldoorlog werd opgericht. Ze wil met het verleden breken en hoopt een duurzame vrede te kunnen bewerkstelligen. Door de oprichting van het Internationaal Monetair Fonds moet de wereldeconomie worden geregeld.

Activiteitenfiche

De “andere” Wereldoorlog

Thema: technische nieuwigheden

Welk nieuw wapen maakt een einde aan de oorlog in de Stille Oceaan? Welk land heeft dit wapen ingezet? Tegen welk ander land?

.....

Waarom kozen ze ervoor om dit wapen in te zetten? Zoek in de zaal een of meerdere documenten om je antwoord mee te staven.

.....

.....

Bekijk de foto's in de zaal. Welke menselijke en materiële gevolgen hadden deze aanvallen?

.....

.....

Werd dit wapen hierna ooit nog ingezet om tegenstanders uit te schakelen?

.....

.....

Ken je nog andere massavernietigingswapens?

.....

.....

Besluit

Als de soldaten de wapens neerleggen, wordt de strijd vaak op een andere manier verdergezet. Hoe?

.....

Activiteitenfiche (oplossing)

De “andere” Wereldoorlog

Thema: technische nieuwigheden

Welk nieuw wapen maakt een einde aan de oorlog in de Stille Oceaan? Welk land heeft dit wapen ingezet? Tegen welk ander land?

De atoombom

Door de Amerikanen

Tegen Japan (Hiroshima en Nagasaki)

Waarom kozen ze ervoor om dit wapen in te zetten? Zoek in de zaal een of meerdere documenten om je antwoord mee te staven.

De atoombom was het Amerikaanse antwoord op de Japanse zelfmoordeenheden (kamikazes) die zich tot het uiterste bleven verzetten.

In de zaal is het uniform van een kamikazepiloot tentoongesteld.

Bekijk de foto's in de zaal. Welke menselijke en materiële gevolgen hadden deze aanvallen?

Beide steden zijn compleet weggevaagd, er vallen tienduizenden doden, de overlevenden hebben brandwonden, krijgen kanker door de vrijgekomen straling, plegen zelfmoord.

Werd dit wapen hierna ooit nog ingezet om tegenstanders uit te schakelen?

Nee, de atoombom is zo allesvernietigend dat er strenge afspraken werden gemaakt tussen landen om te voorkomen dat ze ooit nog wordt gebruikt. Er wordt wel nog vaak mee bedreigd.

Ken je nog andere massavernietigingswapens?

Biologische wapens

Chemische wapens

Klimatologische wapens

Seismische wapens

Thermobarische wapens

Een vuile bom of radiologisch wapen

Besluit

Als de soldaten de wapens neerleggen, wordt de strijd vaak op een andere manier verdergezet. Hoe?

Verplichte volksverhuizingen, het vermoorden van burgers, een ‘koude’ oorlog (een gewapende vrede).

Asmogendheden

Bondgenootschap tussen Duitsland, Italië en Japan. Ze werden ook de Axis genoemd. Japan, Duitsland en Italië sluiten een overeenkomst waarin zij beloven elkaar te zullen steunen als de Verenigde Staten een van hen aanvalt.

Atlantikwall

Duitse verdedigingslinie van ruim 2.500 kilometer langs de grens van Noorwegen, Denemarken, Duitsland, Nederland, België en Frankrijk. De Duitsers waren nog het meest beducht op het gevaar van de zee. De geallieerden waren in de lucht zeker niet sterker maar een verrassingsaanval zou zeker vanaf de zee komen. De Duitsers bouwden duizenden bunkers langs de kust van Noorwegen tot aan het uiterste puntje van Zuid-Frankrijk. Op het strand en in de duinen werden landmijnen geplaatst.

Atoombom

Raketten met kernkoppen die enorme schade en tienduizenden doden veroorzaakten op 6 (Hiroshima) en 9 (Nagasaki) augustus 1945. Japan gaf zich hierna onvoorwaardelijk over.

BBC

De BBC zorgde ervoor dat Radio België uit kon zenden en bezet België kon toespreken. Maar ook de BBC zelf was populair, de Belgische radio stond onder controle van de Duitsers, dat vertrouwde men niet. De bijnaam van de BBC was dan ook de Betrouwbare Berichten Centrale.

Bezet

Als een land zelf niets meer over de politiek, het leger, de politie, wetten en de rechtspraak heeft te zeggen spreken we van een land dat bezet is.

Blitzkrieg

Op 1 september 1939 viel het Duitse leger Polen binnen, dat ging volgens de zogenaamde overrompelingstactiek met de inzet van tanks, vliegtuigen, parachutisten en grondtroepen.

Bolsjewisten (Bolsjewieken)

Russische Marxisten naar het idee van Lenin die later de Communistische Partij van de Sovjet-Unie zouden vormen. Veel westerse landen waren net zo fel gekant tegen het Bolsjewisme als het Duitsland van Hitler.

Capitulatie

Overgave van een land aan een vreemde mogendheid. Duitsland tekende op 8 mei de volledige overgave.

Censuur

Toezicht en controle op alles wat wordt uitgebracht zoals films, boeken, brieven en kranten.

D-Day

Op 6 juni 1944 landen geallieerde troepen op de Normandische kust. De 'D' is een militaire aanduiding, onterecht wordt er wel eens 'Decision-Day' van gemaakt.

Denazificatie

Duitse politici en militairen moesten na de oorlog ervan doordrongen worden dat het nazisme kansloos was en zou blijven. Niet in mindere mate gold dit voor het Duitse volk, wat een onmogelijke taak is gebleken hoewel het merendeel van de Duitsers de oorlog, Hitler en een groot Duitsland verwerpt.

Derde Rijk

Hitler riep in 1933 het Derde Rijk uit toen hij de macht kreeg van het Duitse volk. Er wordt ook wel gesproken van het Duizendjarige rijk. Het was de opvolger van de Weimar Republiek.

De term komt uit het boek *Das Dritte Reich* van Arthur Moeller van den Bruck uit 1923. Het eerste rijk was het Heilig Roomse Rijk en het tweede het Duitse Keizerrijk van 1871 tot 1918.

Einsatzgruppen

Concentratiekampen bestonden al langer maar vernietigingskampen nog niet, toen de ovens op volle toeren draaiden hadden elitetroepen al een ware slachting aangericht onder Joden in met name het oosten.

Ook communisten, zigeuners en journalisten moesten het vaak ontgelden. Er waren vier van dit soort moordcommando's die meer dan een miljoen moorden op hun geweten hebben.

Endlösung (Endziel)

De Duitsers wilden zich ontdoen van de Joden. Omdat ze de gehele Joodse populatie wilden uitroeien kan er gesproken worden van een genocide.

Fascisme

Politiek die gericht is op de centrale leiding van een land, het volk is ondergeschikt aan een extreem sterke vorm van nationalisme.

Fall Blau

In 1942 probeerden de Duitsers het Rode leger definitief te verslagen, de Slag om Leningrad verloren de nazi's en luidde de ineenstorting van het Duitse Rijk in.

Fall Gelb

Codenaam van de Duitsers voor het plan om Nederland, België en Luxemburg binnen te vallen en in te lijfen. Nederland viel op 15 mei, België en Luxemburg op 28 mei 1940.

Fall Rot

Na *Fall Gelb* was Frankrijk aan de beurt, de codenaam voor de inval in Frankrijk was *Fall Rot*. Na twintig dagen viel Frankrijk op 25 mei 1940.

Fall Weiss

Dit was het Duitse plan om Polen binnen te vallen en te veroveren. Deze inval in september 1939 was de aanleiding tot de Tweede Wereldoorlog.

Fat Man

Bijnaam van de kernbom die op 9 augustus 1945 door de Verenigde Staten boven de Japanse stad Nagasaki tot ontploffing werd gebracht. De atoombom op Hiroshima werd *Little Boy* genoemd (6 augustus 1945.)

Freya

Naar deze godin van de vruchtbaarheid is het Duitse radarsysteem vernoemd dat in de Tweede Wereldoorlog werd gebruikt

Führer

Hitler liet zich vanaf 1934 aanspreken met *Führer*, wat in het Duits 'leider' betekent.

Geallieerden

Bondgenootschap tussen Engeland, de Verenigde Staten, Canada en de Sovjet-Unie die de voornaamste 'vijanden' van het Duitse regime vormden.

Genocide

Volkerenmoord.

Hakenkruis

Hitler voerde een symboolpolitiek waarbij ook uiterlijk vertoon belangrijk was. Naast de SS tekens en het IJzeren kruis werd ook het hakenkruis ingevoerd als symbool voor het nationaal-socialisme. Zie ook 'Swastika'.

Holocaust

De systematische uitroeiing van het Joodse volk. Hetzelfde als 'Shoah'.

KdF

Kraft Durch Freude (kracht door vreugd) was de beloning aan hen die zich uitmuntend toonden qua inzet voor nazi-Duitsland. De eerste auto die voor het volk werd gebouwd heette eveneens de 'KdF', later werd dit de Volkswagen Kever.

Kriegsmarine

Onderdeel van de Duitse Wehrmacht.

KZ (Konzentrationslager)

Duits voor concentratiekamp

Lager

Duits voor kamp (Konzentrationslager, KZ)

Lebensraum

Toen Hitler in 1933 aan de macht kwam wilde hij meer levensruimte voor iedere Duitser, dat wilde hij bereiken door een groot Duits rijk te stichten. Dit streven kwam bekend te staan onder de term *Grossraumpolitik*.

Luftwaffe

De Duitse luchtmacht. De Duitsers zelf gebruikten het woord echter in veel bredere zin. Als de geallieerden kwamen om een Duitse stad te bombarderen werd er 'Luftwaffe' geroepen. In 1935 liet Hitler door Göring de *Wehrmacht* opbouwen, iets wat internationaal moeilijk lag omdat Duitsland als agressor in de Eerste Wereldoorlog zich niet mocht herbewapenen. In vijf jaar tijd stond er een modern oorlogsapparaat waarvan de *Luftwaffe* een zeer belangrijk en gevreesd onderdeel was.

Nacht-und-Nebel-Erlass

Angst aanjagen was een van de middelen die de nazi's gebruikten. Aan het eind van de zomer van 1941 pakten de Duitsers lukraak mensen op die verdacht werden van mogelijke verzetsdaden, maar wat op dat moment (nog) niet bewezen kon worden. Zij werden tewerkgesteld in Duitse kampen maar kwamen nooit terug.

Navajo

De meeste Indianen in Amerika spreken Navajo, deze taal is zo gecompliceerd dat het Amerikaanse leger Navajo Indianen inzette

om gecodeerde berichten over de oorlog met Japan op te stellen. De Japanners hebben de code nimmer kunnen kraken.

Nazi

Duitse afkorting van 'nationaalsocialist', de gedachte dat Duitsers beter waren dan anderen lag ten grondslag aan deze beweging.

Neurenberg

In deze Duitse plaats werden na de oorlog veel processen tegen oorlogsmisdadigers gevoerd.

Neurenberger Wetten

De rassenwetten van Neurenberg waren anti-Joodse wetten uit 1935 om Joden rechten te ontfemen.

NKVD

De Russische geheime Dienst. Voor het eerst deden zij van zich spreken toen 20.000 Poolse militairen, waaronder veel officieren, bij Katyn in Polen door hen werden afgeslacht.

NSKK

Een vrij onbekend onderdeel van de Duitse NSDAP, de politieke beweging van Hitler. In alle bezette gebieden had de NSKK een afdeling.

Propaganda

Tijdens de bezettingsjaren probeerde Hitler het volk voor te houden dat ze maar beter mee konden werken want dan stonden hen mooie dingen te wachten.

Radioboedfchappen en filmpjes met vrolijke tafereeltjes en kinderen op schoot bij Duitse soldaten moesten de indruk wekken dat het allemaal wel meeviel met de verschrikkingen. In de persoon van Goebbels had Hitler een verantwoordelijke aangesteld als minister van propaganda.

RAF

De Britse luchtmacht, '*The Royal Air Force*'.

Rassenleer

Wetenschappelijk 'bewijs' dat bepaalde mensenrassen minderwaardig zijn. De nazi's gingen ervan uit dat het Germaanse ras verheven was boven andere rassen en dat die dus uigeroeid moesten worden. Deze theorie wordt door zo weinig mensen serieus genomen dat er van 'bewijs' geen sprake is.

Rassenzuivering

Op grond van afkomst een gehele bevolkingsgroep verwijderen uit de samenleving.

SA

De Sturmabteilung werd al in 1921 opgericht om partijbijeenkomsten te beleggen maar later hield ze zich ook bezig met het intimideren van politieke tegenstanders. SA-leden werden ook wel aangeduid als “de bruinhemden”.

Schutzstaffel (SS)

De Duitse beschermingsdienst die direct gelieerd was aan de NSDAP en ingezet werd om angst aan te jagen en Joden op te pakken

Shoah (sjoa)

Dit betekent letterlijk ‘vernietiging’ of ‘ramp’. Het staat voor de vervolging en moord op Joden tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Sippenhaftung

Sippenhaftung is een collectieve bestraffing van doorgaans onschuldige familieleden van een dader. Dat vond niet alleen plaats onder de mensen die slachtoffer van het Duitse regime waren maar ook onder de nazi's zelf.

Swastika

Dit ‘hakenkruis’ stond symbool voor het nazisme. Hitler misbruikte een oud godsdienstig symbool van hindoes en boedhisten. De swastika staat bijvoorbeeld afgebeeld op de voet van Boeddha. Het symbool komt echter ook voor op christelijke grafmonumenten bij Rome en op Griekse en Romeinse mozaïekvloeren.

U-Boot

‘*Unterseeboot*’, onderzeeboot van de Duitsers.

V1 en V2 en V3

De V1, Vergeltungswaffe 1 (vergeldingswapen) was eigenlijk ontworpen als een luchtafweerwapen maar werd al snel ingezet als aanvalswapen. De vliegende bom had een motor die ontstak als de druk rondom de raket een bepaalde waarde had. Op basis van de hoeveelheid kerosine en afstand konden de Duitsers redelijk nauwkeurig de raketten neer laten komen.

De V2 was zijn opvolger en werd geen vliegende bom maar een raket genoemd. De V3 was een kanon dat zware bommen kon afschieten.

V-E-Day

De dag dat Europa officieel bevrijd werd verklaard, 8 mei 1945.

V-J-Day

De dag dat Japan officieel verslagen was door de Amerikanen, 15 augustus 1945.

Vichy-Frankrijk

Deels was Frankrijk bezet gebied, maar in het zuiden was een groot gebied onder controle van maarschalk Pétain die openlijk sympathiseerde met de nazi's. Pétain leidde het land tijdens de Tweede Wereldoorlog. Er werden veel Joden uitgeleverd aan de Duitsers, diverse overheidsinstanties werkten daaraan mee.

Waffen SS

De militaire tak van de SS.

Wannsee-conferentie

Op 20 januari 1942 kwamen nazi's en hoge Duitse ambtenaren bijeen in een villa aan de Duitse *Grosse Wannensee*, niet ver van Berlijn, om te bespreken hoe ze de Joden het snelst konden uitroeien. Besloten werd om vernietigingskampen in te richten met gaskamers en verbrandingsovens.

Weerwolf

In 1944 droeg Hitler Joseph Goebbels op om een groep strijders samen te stellen die aanslagen moesten plegen achter de linies van de geallieerden. De weerwolven werden geen succes omdat velen werden opgepakt en daardoor het moreel onder anderen tot een dieptepunt zank.

Wehrmacht

De complete Duitse defensiemacht: de Landmacht (*Heer*), Luchtmacht (*Luftwaffe*) en Zeemacht (*Kriegsmarine*).

Westwall

Duitse verdedigingslinie van ruim 600 kilometer langs de Nederlandse, Belgische, Luxemburgse en Franse grens. De geallieerden noemde deze de Siegfriedlinie. In de Eerste Wereldoorlog hadden de Duitsers een verdedigingslijn die zo heette.

Bibliografie

Hieronder vindt u een selectie van algemene werken over het interbellum, die de leerlingen kunnen helpen bij het uitdiepen van het thema. Daarbij komen dan nog referenties over onderwerpen die in de tentoonstelling minder aan bod komen.

Woordenboeken

Paul ARON & José GOTOVITCH (dir.),

Dictionnaire de la Seconde Guerre mondiale en Belgique.

Bruxelles: André Versaille, 2008.

Isabelle BOURNIER & Marc POTTIER,

Atlas de la Seconde Guerre mondiale, Bruxelles, Casterman,

2006.

I.C.B. DEAR,

The Oxford Companion to World War II, Oxford-New York

University Press, 2001.

Philippe MASSON (dir.),

Dictionnaire de la Seconde Guerre mondiale (2 vol.). Paris,

Larousse, 1979-1980.

Monografieën

Antony BEEVOR

The Second World War, London, 2012.

Crete – The Battle and the Resistance, London, 1990.

Stalingrad, London, 1998.

Berlin: The Downfall, 1945, London, 2002.

Chris BELLAMY

Absolute War, Soviet Russia in the Second World War, London,

2007.

Marnix BEYEN

Oorlog en verleden. Nationale geschiedenis in België en

Nederland, 1938-1947, 2002.

J. BOURKE,

The Second World War: A people's History, Oxford, 2001.

Christopher BROWNING,

Des hommes ordinaires: le 101e bataillon de réserve de la police

allemande et la Solution finale en Pologne. Paris, Tallandier,

2007.

- Haruko Taya COOK & Theodore F. COOK,
Japan at War, 1993.
- Albert DE JONGHE
Hitler en het politieke lot van België, 1972.
- Luc DE VOS en Frank, DECAT,
Mei 1940, van Albertkanaal tot Leie, 1990.
- Luc DE VOS,
De bevrijding. Van Normandië tot de Ardennen, 1994.
- Bruno DE WEVER,
Greep naar de macht. Vlaams-nationalisme en Nieuwe Orde: het VNV, 1933-1945, 1994.
- Adrian GILBERT,
POW: allied prisoners in Europe, 1939-1945, Londres, John Murray, 2006.
- José GOTOVITCH et Jules GÉRARD-LIBOIS,
L'an 40 : la Belgique occupée, Bruxelles, CRISP, 1971.
- Ian KERSHAW,
Hitler 1889-1936: Hubris, London, 1998.
Hitler, 1936-1945: Nemesis, London, 2000.
- Hein A.M., KLEMMANN,
'Waarom honger in Europa in de Tweede Wereldoorlog?' in DE KEIZER, Madelon e.a. (red)., *Thuisfront. Oorlog en economie in de twintigste eeuw*, 2003.
- Ruth LEISEROWITZ,
Von Ostpreussen nach Kyritz. Wolfskinder auf dem Weg nach Brandenburg. Postdam, 2003.
- Primo LEVI,
Is dit een mens, Meulenhoff, 2010.
- Alie NOORLAG,
Een leven lang gezwegen. Getuigenissen van voormalige NSB'er en hun familie. Amsterdam: Profiel Uitgeverij.
- *Reflections, IWM Holocaust Exhibition Teachers' Guide*, London, 2000.
- Aline SAX,
Voor Vlaanderen, Volk en Führer. De motivatie en het wereldbeeld van Vlaamse collaborateurs tijdens de Tweede Wereldoorlog. 1940-1945. Antwerpen, Manteau, 2012.

Bärbel SCHMIDT,

Geschichte und Symbolik der gestreiften KZ-Häftlingskleidung,
Dissertation, Universität Oldenburg, 2000
URL: <http://oops.uni-oldenburg.de/volltexte/2000/440/>
(29/05/2012).

Peter SCHRIJVERS,

De hel die Europa heet. Amerikaanse frontsoldaten in de Tweede Wereldoorlog. Amsterdam, Manteau, 2003.

Pieter SERRIEN,

Zo was onze oorlog. Getuigenissen over de Tweede Wereldoorlog in België. Antwerpen: Manteau, 2014, p.163.
Wandelen in Mortsel. Historische wandeling Bombardement 5 april 1943. Mortsel, 2009, p.4.
Elke dag angst. De terreur van de V-bommen in België (1944-1945). Antwerpen, 2016.

Anneleen SPIESSENS,

“Gekleurd verleden: over geschiedenis, herinnering en mythe.”
In *Témoigner – entre Histoire et Mémoire*, 2011 (consulté en ligne www.auschwitz.be en septembre 2017), p.119.

Veerle VAN DEN EECKHOUT,

Twintig Ninoofse vrouwen en de repressie na de Tweede Wereldoorlog. De rol van de getuige en de verdachte in repressieonderzoeken na de Tweede Wereldoorlog, RUG, 2009.

Jan VELAERS & Herman VAN GOETHEM,

Leopold III, de Koning, het Land, de Oorlog, Lannoo, 1994, p. 329.

Etienne VERHOEYEN,

België bezet 1940-1944, Brtn, 1993.

Het pedagogische aanbod van het WHI

GELEIDE BEZOEKEN: aangepast aan elk niveau. Groepen van max. 15 of 25 leerlingen, naargelang het thema : 70 € (week) – 80 € (weekend)

Mogelijke thema's: algemene rondleiding, de middeleeuwen, België in de 19e eeuw, het interbellum, de Eerste Wereldoorlog, de Tweede Wereldoorlog, vliegtuigen, museologie, propaganda, dynastie, internationaal humanitair recht, ...

ANIMATIES: voor een verjaardag of een namiddag met vriendjes. De animatie belicht de collecties op ludieke en interactieve wijze. Groepen van max. 15 kinderen: 85 € (week) – 95 € (weekend)
Mogelijke thema's: Missie Regenboog, Op de vleugels van de wind, Beestig!, Ridder in de middeleeuwen, Pas op! Propaganda.

PEDAGOGISCHE DOSSIERS: dossiers voor de leerkrachten en vragenlijsten voor de leerlingen om een bezoek aan het Koninklijk Legermuseum voor te bereiden, te begeleiden en af te ronden. Gratis te downloaden op onze website www.klm-mra.be, rubriek Uw bezoek/Educatie/Pedagogische dossiers:

- voor het lager onderwijs: De dynastie, Leven en dood in de loopgraven van de Eerste Wereldoorlog, Als stenen konden spreken, De geschiedenis van de luchtvaart, Interbellum, De Tweede Wereldoorlog
- voor het middelbaar: Als stenen konden spreken, Propaganda, Internationaal humanitair recht, Het interbellum, De Tweede Wereldoorlog

SPELBLAADJES: gratis te downloaden op onze webstek, om de permanente collecties en de tijdelijke tentoonstellingen spelenderwijs te verkennen.

Mogelijke thema's: De 19^e eeuw, De Tweede Wereldoorlog, De luchtvaart, Antarctica, #100Masters, Geocaching.

REIZENDE TENTOONSTELLING: Nodig de geschiedenis uit in uw school of gemeente! We beschikken over zes reizende tentoonstellingen over verschillende onderwerpen die u kunt uitlenen. De prijs bevat de verzekering, het transport en het opstellen. Wij komen dan de tentoonstelling van uw keuze

opbouwen.

Naargelang de tentoonstelling kunt u ook beroep doen op onze ervaren gidsen. Ze begeleiden op een interactieve manier groepen door de tentoonstelling. Wilt u ook een van de tentoonstellingen in uw school of bij u in de buurt, aarzel dan niet om ons te contacteren!

Thema: Verzet in Europa, Deportatie

Info en reservatie: 02 737 78 23 of herinnering@whi.be

EEN BEZOEK AAN DE SITE BREENDONK

Van september 1940 tot september 1944 verbleven zo'n 3.600 gevangenen in Breendonk. Als gedenkteken is het Fort van Breendonk, een van de best bewaarde kampen in Europa, symbool voor het lijden en de dood van alle slachtoffers van het nazisme.

Info en reservatie: <http://www.breendonk.be>

EEN BEZOEK AAN DE SITE BASTOGNE BARRACKS

Sinds 2010 is er het Interpretatiecentrum van de Tweede Wereldoorlog in Bastenaken ondergebracht. Het parcours bestaat uit een reeks tentoonstellingsruimten en een aantal plekken die een belangrijke rol speelden in de Slag om de Ardennen, zoals de kelder van Mc Auliff of de eetzaal waar de kerstmaaltijd werd gehouden. U kunt ook een bezoek brengen aan het 'Vehicle Restoration Centre', waar de pantsers van het WHI een nieuw leven beginnen.

Bastogne Barracks, Quartier Slt. Heintz - Rue de la Roche 40 - 6600 Bastenaken

Bezoek op reservatie: 0032(0)61/24 21 24 of bb.whi@skynet.be

Duur: ongeveer 2 uur

<https://www.warheritage.be/fr/sites>

<http://www.bastognebarracks.be/>